

ОРГАНСКА ПОЉОПРИВРЕДА У ПОДУНАВСКОМ РЕГИОНУ*Томаш Мирела, Пејановић, .Р, Главаш-Трбић, Даница, Његован, З.¹***Резиме**

Аутори разматрају концепт органске пољопривредне производње у земљама Подунавског региона. Упркос финансијској и економској кризи, сектор органске производње показује стопе пораста у претходним годинама. Стопе раста су биле ниже у поређењу са годинама пре кризе, али је позитиван тренд остао. У земљама подунавског региона степен развијености органске производње је различит и може се довести у везу са степеном развијености земље. Земље западне Европе показале су се као водеће у органској производњи. Аутори долазе до закључка да је у Србији овај облик производње релативно добро развијен у поређењу са државама које су на сличном нивоу развоја. Из тих разлога, аутори сматрају да Србија има могућности и ресурсе да развије конкурентан сектора органске производње, који би допринео и даљем развоју пољопривреде и руралних подручја.

Кључне речи: *подунавски регион, органска пољопривреда, развој, Србија*

1. Увод

Органска пољопривреда представља систем еколошког управљања производњом, прерадом, паковањем, складиштењем, превозом (транспортом), означавањем, маркетингом и контролом органски произведене хране у складу са важећим међународним стандардима, посебно прописима ЕУ, ИФОАМ (Међународна федерација за органску пољопривреду), као и Закона о органској производњи (4).

Органска пољопривредна производња је део тзв. одрживе пољопривреде, која се законски регулише и подлеже инспекцији (овлашћене организације), односно добијању сертификата („органски производ“) (1).

Савремени трендови у овој производњи показују стопе пораста, упркос финансијској и економској кризи којој је и овај сектор привреде био изложен (2).

¹ Др Радован Пејановић, ред. проф., Пољопривредни факултет, Универзитет Нови Сад, МСц Мирела Томаш, асистент, Пољопривредни факултет, Универзитет Нови Сад, Мсц Даница Главаш-Трбић, истраживач сарадник, Пољопривредни факултет, Универзитет Нови Сад, Др Зоран Његован, ред. проф., Пољопривредни факултет, Универзитет Нови Сад. e-mail: pejanovic@polj.uns.ac.rs

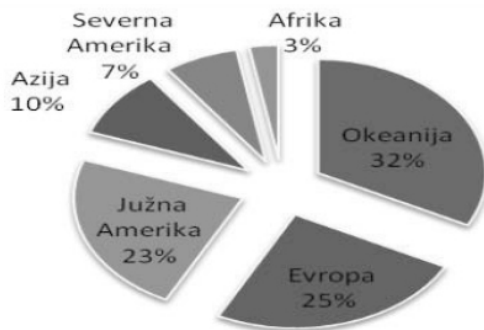
На светском нивоу, у 2009. години је по први пут забележена једноцифрена стопа раста тржишта органских производа.

У земљама Подунавског региона уочава се неравномеран развој органске производње. Земље западне Европе показују изузетан развој овог сектора, са базама података и статистиком која редовно прати напредак у овој производњи. У Србији, Бугарској, Украјини, Словачкој, Мађарској, Хрватској и Румунији запажа се релативно слабији развој органске пољопривреде, скромна улагања у ову производњу, неажурираност података, односно у неким земљама и потпуно одсуство података и статистике која обухвата органску производњу.

2. Савремени трендови у органској производњи

Према последњим подацима FiBL/IFOAM о сертификованој органској производњи на светском нивоу, забележено је 37,2 милиона хектара органског пољопривредног земљишта (укључујући и површине у периоду конверзије). Регије са највише површина су Океанија (12,2 милиона хектара), Европа (9,3 милиона хектара) и Јужна Америка (8,6 милиона хектара) (9). Земље са највише органског пољопривредног земљишта су Аустралија, Аргентина и САД.

Графикон 1. Дистрибуција органског пољопривредног земљишта по регионима у 2009. години (6)

Извор: FiBL/IFOAM, 2011.

Тренутно, 0,9% светског пољопривредног земљишта се налази у органском систему производње. Међутим, неке земље имају далеко веће уделе органског пољопривредног земљишта, као нпр. Фокландска острва (35,7%), Лихенштајн (26,9%) и Аустрија (18,5%). Седам земаља има више од десет процената органског пољопривредног земљишта.

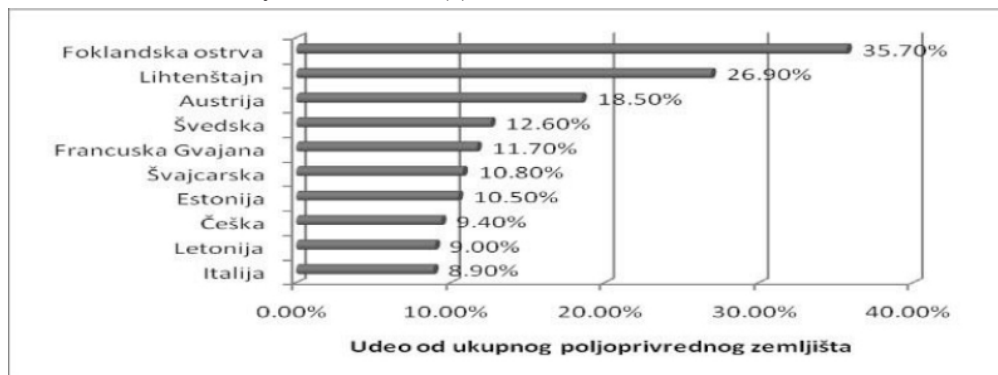
У поређењу са претходним подацима, површине у органском систему производње су се повећале за шест процената. Највећи раст је забележен у Европи, готово милион хектара. Земље са највећим повећањем су Аргентина, Турска и Шпанија. Поред пољопривредног земљишта постоји још површина које су у органском систему производње од којих се већи део користи за сакупљачку производњу. Ове

површине заузимају 41,9 милиона хектара и бележе пораст од 10 милиона хектара у поређењу са 2008. годином.

У 2009. години регистровано је 1,8 милиона произвођача, што представља пораст за 31% у односу на 2008. годину, углавном захваљујући великом броју произвођача у Индији. Четрдесет процената произвођача органске хране на светском нивоу се налази у Азији, потом Африци (28%) и Јужној Америци (16%). Земље са највећим бројем произвођача су Индија (677 257), Уганда (187 893) и Мексико (128 862) (5).

Готово две трећине органског пољопривредног земљишта од 37,2 милиона хектара у 2009. години су били пашњаци и ливаде (23 милиона хектара). Са приближно 5,5 милиона хектара, обрадиве површине представљају 15 процената укупног пољопривредног земљишта, што је повећање за 13,2 процента у поређењу са 2008. годином. Већи део обрадивих површина у органском систему производње се користи за производњу житарица, укључујући и пиринач (2,5 милиона хектара), затим зелене сточне хране (1,8 милиона хектара), и поврћа (0,22 милиона хектара). Вишегодишње културе се гаје на приближно шест процената органског пољопривредног земљишта, што је око 2,4 милиона хектара (5). Најзначајнији засади су кафа (са 0,54 милиона хектара, што представља једну петину вишегодишњих култура у органском систему производње), потом маслине (0,49 милиона хектара), какао (0,26 милиона хектара), ораси (0,2 милиона хектара) и грожђе (0,19 милиона хектара).

Графикон 3. Десет земаља са највећим процентом органског пољопривредног земљишта у 2009. години (7)

Извор: FiBL/IFOAM, 2011.

3. Органска производња у земљама Подунавског региона

Србија - У Републици Србији, од јануара 2011. године, органска пољопривреда је регулисана Законом о органској производњи („Службени гласник РС“ бр.30/10) који је усвојен од стране владе у мају 2010. године, и пратећим Правилником („Службени гласник РС“ бр. 48/11). Овај закон и пратећи подзаконски акти,

којима се регулишу услови за органску производњу и правила увоза органских производа, услађени су законском регулативом Европске Уније (ЕЦ) Но. 834/2007, (ЕЦ) Но. 889/2008. Рег. (ЕЦ) Но. 1235/2008. У Републици Србији је забележено око 230.000 ха сертифицивано за органску производњу (3). Према истраживањима, 96% ове површине су региони сертифицивани за прикупљање плодова из природе (скоро 201.000 ха), а пољопривредна производња се одвија на свега 4% од укупно сертифициване површине, на око 8.660 ха. Највећи део површина је под вишегодишњим културама, око 5.000 ха, затим под пашњацима и ливадама (око 2.500 ха) и ратарско-повртарским културама (1.250 ха). У погледу регионалне дистрибуције и значаја органске производње за поједине регионе, истраживања су показала да се 90% ратарско-повртарских култура производи у Војводини, док су вишегодишњи засади, пашњаци и ливаде локализовани углавном у региону Јужне и Западне Србије. Готово сво воће произведено по принципима органске производње предвиђено је за извоз. Према истраживању у Србији се налази око 3.000 малих фармера који су укључени у систем органске производње. У погледу актера који су блиски тржишту, највећи број њих истовремено обавља више активности, што значи да су прерађивачи у исто време и извозници, трговци, увозници и снабдевачи инпута.

Немачка – Према последњим подацима које је објавило Министарство за храну, пољопривреду и заштиту потрошача Немачке (8), органска пољопривреда је наставила да се креће трендом из претходних година, и још једном је успела да постигне позитивне стопе раста у 2010. години. Према овим подацима, до краја 2010. године 990.702 ха пољопривредног земљишта је било у систему органске производње са укупно 21.942 газдинства. Број прерађивачких компанија је такође показао тренд раста у односу на претходну годину. Забележено је укупно 7.703 компаније које се баве прерадом органских производа, што је раст за 4,5% у поређењу са 2009. годином. У 2010. години укупан број оператера (произвођача, прерађивача и увозника) у органском сектору износио је 32.714. Њихово пословање се строго контролише и прати од стране инспекције за органске производе.

Аустрија – Аустрија заузима водећу позицију у органској производњи. У 2009. години, петнаест процената аустријских фармера је обрађивало више од 18,5% пољопривредног земљишта према органским принципима производње. У апсолутним износима више од 500.000 ха земљишта (укључујући алпске пашњаке) се налази у органском систему производње. Забележено је 20.000 органских фарми. Аустрија се налази на првом месту у овом сектору међу европским земљама (уколико се изузме Лихенштајн). Аустрија је пионир у имплементацији националних органских стандарда, и једна је од првих земља у свету која је успоставила званичне смернице за органску производњу. Органско тржиште спада међу најбоље развијена у ЕУ и њиме доминирају конвенционални ланци супермаркета и дискаунта који покривају готово две трећине укупног годишњег обрта (први органски брендови су се појавили 1994. године). Још један значајан канал дистрибуције који се налази у фази развоја је

кетинг у јавном и приватном сектору. Понуда органски произведеног млека је нешто већа од тражње за овим производом, али тражња за другим врстама органских производа – органско воће и поврће, премашује домаћу понуду. **Бугарска** – Према истраживању које је спровела организација за органску производњу у Бугарској “Биоселена”, крајем 2007. године 13.646 ха се налазило у органском систему производње, што представља 0,3% пољопривредног земљишта. Забележено је 240 произвођача органских производа. Већина земљишних површина је коришћена за ратарске културе и вишегодишње засаде. Осим пољопривредног земљишта, додатних 400.000 ха се налази у систему сакупљачке производње. Бугарска извози смрзнуте малине, јагоде и боровнице. Још један врло значај производ је органски мед, који се производи у великим количинама, као и мирисна уља руже, лаванде и менте. Извозна тржишта се налазе у Европи, али и у Северној Америци и Јапану. Забележено је 733 различита органска производа. Само 7% од укупног броја органских производа који се продају су произведени у Бугарској. У 2008. години, укупни обрт је износио готово 4 милиона евра.

Украјина – Украјина, са својих 46 милиона становника има значајне могућности за производњу, прераду, трговину и потрошњу органских производа. Тренутан асортимент органских производа је још увек доста сиромашан. Из тог разлога, трговине су приморане на увоз органских производа. Украјина углавном производи сировине које се пласирају на домаћем тржишту и користе за извоз. Тренутно не постоје званични статистички подаци о органској производњи, и није могуће дати неке детаљније информације о овој области. Доступни подаци Органске Федерације Украјине се заснивају на проценама сертификационих кућа и подацима компанија (10). Приметан је недостатак стручњака из области маркетинга и саветодаваца за органску производњу. Главни канали дистрибуције од 2010. године су специјализоване продавнице органских производа које се налазе у већим градовима. Већи део производње је извозно оријентисан, а најважније тржиште су земље Европске уније.

Словачка – Развој органске производње у Словачкој започео је 1991. године као одговор на трендове у земљама западне Европе. Године 1991. регистрована је 31 фарма која је управљала са 14.773 ха од укупног пољопривредног земљишта. До краја 2006. године број органских фарми је порастао на 265 са укупном површином од готово 122.000 ха. Ова површина представља 5,81% укупног пољопривредног земљишта у Словачкој Републици. Готово једна трећина ових површина представља обрадиво земљиште а две трећине су вишегодишњи пашњаци и ливаде. Остатак површина се користи у воћарској и виноградарској производњи. У Словачкој републици најчешће узгајани усеви су цереалије (пшеница, спелта), поред њих узгаја се и сунцокрет, грашак, кромпир и крмно биље. Органска производња воћа и грожђа је у развоју. Већина производа се извози у земље западне Европе. У анималној производњи преовлађује узгој оваца и коза заједно са традиционалном производњом сира.

Мађарска – У 2004. години нешто више од два процента укупног пољопривредног

земљишта је било у систему органске пољопривредне производње. Између 2003. и 2004. године, број оператора је порастао за 22,9% а површине за 13,1%. (11). Органска производња је заступљена у свим регионима. Већина органских фарми се налази у северном и јужном делу Алфолд регије, и на северу Мађарске. Просечна величина фарме у Мађарској је 23,56 ха. Већи део органских површина се користи у ратарству (50%), потом следе пашњаци и ливаде (46%) и вишегодишњи засади (3%). Значајни усеви који се узгајају по органским принципима производње су пшеница, спелта, јечам, сунцокрет и уљане културе. У поређењу са биљном производњом, анимална производња није довољно развијена у органском сектору.

Хрватска - Сектор органске производње у Хрватској је у порасту. Нацрт закона о органској пољопривреди је усвојен 2001. у складу са уредбом (ЕЕЦ) Но. 2092/91 и накнадним изменама и допунама. Последње измене су уведене почетком 2008. да би се ускладило национално законодавство са новом ЕУ регулативом (ЕЦ) Но. 834/2007. Од два произвођача у 2003. години у 2009. години је било више од 650. У 2009. години број хектара за органски узгој износио је нешто више од 8000 или 1% пољопривредног земљишта у Хрватској. Важан искорак у виду видљивости и комуникације је било стварање логотипа за хрватске органске производе „Хрватски ЕКО производ“. У Хрватској биолошки сектор још увек није развијен као у другим земљама Медитерана, али климатски и географски услови га чине перспективним сектором, што потврђује све већи број сертификованих произвођача и број промотивних иницијатива на националном и регионалном нивоу. С обзиром на окренутост Хрватске ка туризму, органски сектор се може сматрати стратешким сектором, како због потражње за био производима од стране туриста тако и због тога што се промоција органских производа може интегрисати са иницијативама за заштиту животне средине потребним за туристичке сврхе.

Румунија – Према истраживањима Асоцијације Био-Романиа, извоз органских производа у 2010. години достигао је ниво од приближно 100 милиона евра, што представља рекорд у поређењу са претходним годинама. Највише се извозе уљане културе, мед, воће и поврће као сировине али и као прерађени производи. Тренутно постоји више од 4.500 оператора на тржишту органских производа, које је процењено на 10 милиона евра. Површине у органском систему производње су износиле 240.000 ха у 2009. години, односно 260.000 ха у 2010. години. Немачко тржиште је једно од основних за извознике органских производа. Поред Немачке, значајнији извоз је забележен на тржишта Холандије, Данске, Италије и Велике Британије. Конзумирање органских производа је на нивоу од 1% у односу на укупну потрошњу, с тим да су сви производи из увоза, односно нису произведени у Румунији.

4. Закључак

Органска пољопривреда се јавља као могућност решавања комплексног питања заштите животне средине. Даљи развој уопште, а самим тим и развој пољопривреде не може се замислити без поштовања еколошких принципа. Према актуелним подацима забележено је 37,2 милиона хектара органског пољопривредног земљишта (укључујући и површине у периоду конверзије).

У земљама Подунавског региона најразвијенији сектор органске пољопривреде имају Аустрија и Немачка, где предњаци Аустрија са 18,5% пољопривредних површина у органском систему производње, у односу на укупне пољопривредне површине. Такође, Аустрија и Немачка имају и развијене базе података и канцеларије при Министарству које су посебно задужене за праћење ове производње.

У осталим земљама Подунавског региона сектор органске пољопривреде је слабије развијен, што се може повезати и са слабијом развијеношћу земаља у односу на земље западне Европе. У неким земљама је успостављена законска регулатива и органска производња је регулисана, док је у неким ова процедура у току. Немачка и Аустрија се дефинишу као увозници органских производа, док остале земље региона своју производњу првенствено намењују извозу.

У поређењу са осталим земљама Подунавског региона органска пољопривреда у Србији је слабије развијена у односу на земље западне Европе. Међутим, ако се пореди са земљама које су на приближном нивоу развоја као Србија, овај нови концепт производње представља шансу за Србију у којој пољопривредна производња доминира и која има могућности и ресурсе да развије конкурентан сектора органске производње, који би допринео и даљем развоју пољопривреде и руралних подручја.

5. Литература

- Пејановић, Р., Поповић-Врањеш Анка, Максимовић, Г., Томаш Мирела, Петровић, Д. (2009): *Agroeconomical analysis and organic agricultural production*, Савремена пољопривреда, Департман за сточарство, Пољопривредни факултет, Нови Сад, Вол. 58, бр. 3-4, стр. 157-164.
- Pejanović, R., Tomaš, Mirela, Glavaš – Trbić, Danica (2011): *Some economical aspects of organic food production*, Book of proceedings, 22nd International Symposium „Food safety production“, Faculty of Agriculture, Novi Sad, Trebinje, Bosnia and Herzegovina, 19 – 25 June.
- Pejanović, R., Tomaš, Mirela, Vučković, Jovana, Stefanović, Emilija, Glavaš-Trbić, Danica, Kalentić, Marija (2011): *Organic agriculture and rural development*

in AP Vojvodina, Savremena poljoprivreda, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad, vol. 60, br. 1-2, str. 231 – 239.

- Томаш, Мирела, Пејановић, Р., Поповић-Врањеш, Анка, Максимовић, Г. (2010): Органска производња као фактор руралног развоја АП Војводине, Агроекономика, Департман за економику пољопривреде и социологију села, Пољопривредни факултет, Нови Сад, бр 47-48, стр.67-79.
- Willer, Helga, Kilcher, L., (2011): The World of Organic Agriculture, statistic and emerging trends 2011, IFOAM and FiBL.
- www.IFOAM.org
- www.FiBL.org
- www.BMELV.de
- www.organic-world.net
- www.organic.com.ua
- www.biokontroll.hu/cms/

ORGANIC PRODUCTION IN THE DANUBE REGION

Pejanović, R., Tomaš, Mirela, Glavaš-Trbić, Danica, Njegovan, Z².

The authors discuss the concept of organic farming in the Danube region. Despite the financial and economic crisis, the sector of organic production showed growth rates in previous years. Growth rates were lower compared to the years before the crisis, but the trend remained positive. In the countries of the Danube region, the level of development of organic farming is different and can be correlated with the degree of development of the country. Western European countries have proven to be leaders in organic production. The authors come to the conclusion that in Serbia, this form of production is well developed compared to countries that are at a similar level of development. For these reasons, the authors believe that Serbia has the ability and resources to develop a competitive sector of organic production, which will contribute to the further development of the country and rural areas.

Keywords: *Danube region, organic farming, development, Serbia*

2 Dr Radovan Pejanović, full prof., Agricultural Faculty, University of Novi Sad, MSc Mirela Tomaš, assistant, Agricultural Faculty, University of Novi Sad, MSc Danica Glavaš-Trbić, researcher associated, Agricultural Faculty, University of Novi Sad, Dr Zoran Njegovan, Agricultural Faculty, University of Novi Sad.